

Յուշերու Շարքին

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆԻ ԱՆՏԱՌԸ

Վարդան Թաշճեան

Տարիներ առաջ, Կիպրոսի մայրաքաղաք Նիկոսիան, տասնըմէկ պատուար կրող շրջանակաձեւ իր պատմական պարիսպին մէջ պարփակուած՝ նեղ փողոցներու վրայ՝ կղմինտրեայ տանիքներով խիտ-խիտ տուններու, խանութներու եւ ասոնց վրայ իշխող տիրական եկեղեցիներու ու մզկիթներու ամբողջութիւն մըն էր ճարտարապետական իր ինքնուրոյն դիմագիծով: Այդ հնութիւնը մինչեւ այսօր ի գոյ է դեռ, սակայն ի՛նչ եղած է բուն քաղաքը պարիսպէն դուրս, անցնող հարիւր տարուան մէջ, ատ ուրիշ...

Քսանական թուականներու սկիզբը, լայնատարած այս պարիսպի պատերէն քանի մը քիլոմէթր հարաւ արեւելք, այսպէս կոչուած «երաբլուր»-ի մը տարածքին, երկու անմահանուն եղբայրներու իշխանական բարերարութեամբ իրագործուած Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան նորաշէն գոյգ շէնքերը իրենց արքայական կառոյցով հորիզոնը կը քերէին հեռուներէն, օգնական ունենալով սլացիկ ջրամբարը, բարերարներուն վիլլան, ուսուցիչներու երկար շէնքը եւ հիւանդանոցը: Նորատունկ ծառերու ամբողջութիւն մըն ալ նոյն ատեն հասակ կ'առնէր այդ շէնքերուն շուրջ դեռաբողբոջ իր կանաչով կեանք ու գոյն սրսկելու քարքարուտ ու լերկ շրջապատին:

Եկալիպթոս, շոճի, պտղատուներ, արմաւենի եւ տակաւին՝ տարուան որոշ եղանակին իրենց ցայտուն դեղինով հարուստ աքասիաներ, ժայռագետնի վայրի խոտերուն եւ ծաղիկներուն հետ կը փորձէին կերտել բնութեան հրաշագեղ ստեղծագործութիւնը հո՛ն, մշտական

մուսաներ խնկարկելով գեղարուեստական ձիրքերով օժտուած սան-սանուհիներու ներշնչումներուն:

Այս բոլոր ծառերուն իշխանը սակայն կը մնար, անվերապահօրէն, շէնքերուն առջեւի անտառը, միահասակ շոճիներու եւ մայրիներու համաչափ շարանով, ովասիսային մխիթարան պարգեւելով հետզհետէ ծլարձակուող եւ քարակոյտի վերածուող քաղաքին:

Նիկոսիայէն հարաւ ուղղուող մայր պողոտային վրայ, «Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւն» մետաղեայ կամարաձեւ գիրերով զարդարուն գլխաւոր դարպասէն դէպի ներս ծայր առնող թեթեւ զարիվերին կեղրոնը՝ ածուներու կղզիակիին երկու կողմը տարածուող այս պուրակը սկսած էր դառնալ սիրտ բացող, կէանք նորոգող, հոգի պայծառացնող, յոգնութիւն փարատող, ուղեղ հանգստացնող օրհնաբեր ներկայութիւն մը, բնութեան դիւթանքը՝ հաստատութեան երէց ու կրտսեր բնակիչներուն:

Դասերու, ձեռնարկներու, խաղերու կամ փորձերու ժամերէն դուրս գողտրիկ, մտերմիկ մեր անկիւնն էր անիկա, գէթ մեր տարիներուն, եթէ ոչ բոլոր սերունդներուն համար: Մաքուր, բուրումնաւէտ օդը բնութեան երաժշտութեամբ հարուստ՝ սեփական զգացումներ անաղարտութեամբ փայփայող առանձնութեան մէջ, օրուան հոգեր թօթափող շնչարանն էր մեր անտառը: Ոմանց համար՝ գրաւորի, քննութեան եւ կամ տնային պարտականութեան պատրաստութեան կեղրոնացումը հո՛ն էր: Լաւ ըրի՞ր, հո՛ն էր տեղը ուրախանալու, ցած նիշ առի՞ր, հո՛ն էր տեղը գլուխ օրօրելու եւ սխալներ սրբագրելու: Սերդ պատասխան գտա՞ւ, հո՛ն էր տեղը ցնծալու, մերժուեցա՞ւ, հո՛ն էր տեղը մխիթարութիւն որոնելու: Ծնողքէն նամակ ստացա՞ր, հո՛ն էր հեռաւոր հարազատներու կարօտով այրող հոգեվիճակի դարմանատունը:

Մելգոնեանի անտառը ծառերու պարզ դէզ մը չէր ու չէղաւ, այլ՝ անխորտակելի

գաղտնապահութեամբ խորհրդանշական գոյութիւն մը, երբ մեծ եղեռնի որբերուն շունչն ու քրտինքը կար շաղուած անոնց արմատներուն առաջին մազերուն հետ: Աւանդութիւն մըն էր, ներգրաւող պատմութիւն մը, որ կը փոխադրուէր ծառէ ծառ, շիւղէ շիւղ, ամէն մէկը իր մէջ թաքնելով զինք ցանող որբին անունը...: Կարծր այդ հողաշերտին վրայ ծառերը աճեցան, մեծցան ոչ միայն անձրեւներու ջուրով, այլեւ սողոց ու աղջկանց շուքով, ձայնով, արցունքով, քրտինքով եւ ամէն շաբաթավերջին, բարերարներու

դամբանին առջեւ երգուող ու արտասանուող աղօթքներով:

Այս անտառը ո՛չ Անգլիական Վարժարանի, ո՛չ Թերասանթայի եւ ո՛չ Կաթնաբերական Արտադրանքի ծառերուն տարիքը ունէր, այն դպրոցներուն, որոնք աւելի առաջ կառուցուած են, ու դեռ նախանձելիօրէն բա՛ց են, կը գոյատեւեն, կը յառաջդիմեն, կը բազմանան աշակերտութեան թիւով ու կը գործեն յուսադրիչ ապագայով... Այո՛ւաւելի երիտասարդ՝ Մելգոնեանի անտառը Մելգոնեանցիին հոգիին մէջ դրոշմուած սրտատրոփ ներգործում մը, վեհացնող եւ վերացնող իւրայատուկ աշխարհ մըն էր, մանաւանդ երբ արեւուն ցոլքերը սանտրէին ծառերուն ճիւղերը, եկեղեցոյ մը լուսամուտէն հոսող գունագեղ շողարձակումով ու հասնէին անոր թաւշանման գետնի վայրի ծաղիկներուն, կակաչներուն, ապրիլ-մեռնիմներուն, մինչ հոն նստած պատանին, կոնակը ծառի մը կոճղին կը փորձէր գրիչ շարժել, քերթուած հիւսել, մէջ ընդ մէջ զինք հրապուրող թիթեռնիկներու եւ մեղուներու շուրջպարին հետ:

Առտուները երբ կը շարուէինք մանչերու շէնքին առջեւ, աղջիկ-տղայ, դասերը սկսելէն առաջ մեր գոյգ քայլերգները «Աւետիս Հայեր»-ն ու «Անմահ Լուսոյ»-ն երգելու, գիշերուան մութի կծկուած կսկիծէն ցօղի կաթիլներով արցունքոտած աչքեր կը սիրէին ցուցադրել իրենց չքնա՛ղ, շնորհալի ժպիտը, թաւշային մարգագետնի մակերեսէն, յատկապէս գարնան. իսկ երեկոները՝ պատուհաններէն արձագանգող երգչախումբի «Որքան Դիցակերտ» եւ «Իմ մայրենի քաղցր լեզու» խմբերգներուն հետ թռչուններն ալ կը միացնէին իրենց ծվծվոցային սոնաթը, ա՛լ հայրենիք դարձուցած ճիւղերուն վրայէն, ամբողջացնելով Մ. Մեծարենցի «Յուշիկ փախչող իրիկուան» զմայլելի համանուագը:

Տակաւին, այս բոլորին վրայ, 50-ական թուականներու ա՛խ-ա՛խ կախարդական հին յունական երգերու ձայնասփռումն ալ դիմացի տուններէն, ինքնաշարժներէն եւ կամ մինչեւ իսկ պահակ Պրն. Կիրակոսի կրպակէն, առասպելական երգիչներ Նիկոս Կուննարիսի, Սոֆիա Վեմպոյի, Կակիա Մէնտրիի, Սթէլլա Կրեքայի, Քուլլա Նիքոլայիտուի, Ֆոթիս Բոլիմերիսի հրաշալի մեկնաբանութիւններով, այլուր անգտանելի ներդաշնակութիւն մը կը հրամցնէին ռոմանթիք տրամադրութիւններով եռեւեփող հոգիներուն:

Այս անտառը որքան զովութիւն էր ամրան կիզիչ օդին, նոյնքան ալ ջերմութիւն էր մեզի եւ շէնքերուն, ձմրան ցուրտին, կուրծք տալով արեւմուտքէն փչող կծու հովերուն, երբ կը սիրէինք բազմիչ շէնքերու մուտքի սանդուխները եզերող քարերուն վրայ, ոտքերը կախ օդին մէջ: Մեր պատանութեան սկզբնական տարիներուն տակաւին, որքա՛ն հսկայ, երկնասլաց կը թուէին ծառերը մեզի, Սան Ֆրանչիսկոյի Muir անտառի ծառերուն պէս: Շատ յաճախ կ'իջնէինք մինչեւ սահմանի ցանկապատ, անոր թելերուն վրայ ծալուած մեր արմուկներուն վրայ կը հանգչեցնէինք մեր գլուխը եւ բարի նախանձով կը դիտէինք շրջագայող ինքնաշարժները, թէնիսի խաղ դիտողի պէս, ձախ-աջ, աջ-ձախ, ամէնէն հինէն մինչեւ արդիականը, նորագոյն «մոտէլ»-ը, գեղեցիկն ու տգեղը, դէմքի լեզուն դարձնելով արտայայտիչը բաղդատական վճիռին: Այդ ժամուն ստամոքսային ասիտն ու կոկոնոցն ալ կը չեզոքացուէր յաճախ Պրն. Կիրակոսի կրպակէն գնուած համեղ «chips»-երով:

Մեր ուղեղը բնականաբար կը քերթուէր մէկ կողմէն հոն բանող «ազատ ու անկախ» աշխարհին եւ միւս կողմէն հաստատութեան սահմանափակեալ կեանքի տարբերութեան վրայ, երանի՛ տալով անոնց, որոնք իրենց ճնողքին հետ այդ ինքնաշարժներուն մէջ հաւանաբար կ'երթային պտոյտի վայելքին, ծովու կապոյտին կամ լեռներու կանաչին յանձնելու իրենց օրը, մինչ մենք պարտաւոր էինք հնազանդիլ սերտողութեան, փորձերու կամ գործերու զանգին, ցանկապատի այդ թելերը գառագեղի երկաթները յիշեցնող տղայական մեր հոգեբանութեան մէջ: Ժամանակը պիտի գար համոզելու մեզ, թէ ցանկապատէն ներս այդ կեանքը շատ աւելի նախանձելի էր, լեցո՛ւն, երանելի իր ներքին բազմերանգ գործունէութիւններու անհամար շարքով: Այո՛, կային խիստ օրէնքները, խստադէմ հերթապահները, բայց կայի՛ն նաեւ անոնց պապայական նուիրումն ու կապուածութիւնը, ճնողական գուրգուրանքը փոխարինող մօտեցումով: Յետագայ տարիները պիտի գային զգաստացնելու մեզ, թէ որքա՛ն քաղցր է եղեր այդ վերաբերումը, որքան տեղի՛ն այդ խստութիւնը, ոչ նուազ՝ անտառի ծառերուն հոգատարութենէն:

Մելգոնեանի՛ անտառը...

Հիմա տխո՛ւր է անտառը, չեն խնդար ծառերը, կը հեկեկան իրենց ճակատագրին վրայ: Որբերու ձեռքերով տնկուած այդ ծառերը իրե՛նք որբացած են հիմա, գուրգուրանք ու գութ կ'որոնեն, անապատի մը փշածառին պէս, մինչ ա՛լ գերարդիական ինքնաշարժներու բանակը, հեւքոտ կեանքի

իր արշաւին անձնատուր՝ հինաւորց ու նեղ այդ ճամբուն տուած է մայրուղիի տարագ: Ո՞վ կը գտնէ բոպէ մը, աչքը դարձնելու անոնց պատուհանէն դուրս եւ դիտելու մօտիկ անցեալի մը փառքին հնութիւնները հո՛ն, երբ պահանջկոտ ներկան եւ անստոյգ ապագան կը կազմեն մարդոց մտածումներուն գլխաւոր առանցքը, երբ նիւթական կարիքներու գոհացման այդ առօրեայ անխուսափելի պայքարին ու թոհուրոհին մէջ, մարդիկ կը դառնան կամայ-ակամայ անտարբերութեան եւ «ինծի ի՛նչ»-ի գերին, դժբախտաբար բարիքը շուտ մոռցող, բայց սխալ մը երբեք չմոռցող իրենց բնութեան հաւատարիմ:

Ամավերջի հանդէսներուն յաջորդ օրը, սրտաճմլիկ տեսարանով՝ շրջանաւարտներուն հրաժեշտի աւանդական սովորութիւնը դարձած էր փաթթուիլ այդ ծառերուն, թաց աչքերով դժկամ մնաք բարով աղաղակել, օղակայան ուղղուող օթոպիւսը մտնելէն առաջ, իբրեւ ապարդիւն վերջին փորձ՝ սիրելի անտառը աչքէ երբե՛ք չհեռացնելու բնագդական արարքով:

Հիմա այլեւս ո՞վ պիտի արտայայտէ այդ «մնաք բարով»-ը երբ ո՛չ աշակերտ մնաց հոն, ո՛չ շրջանաւարտ ու ո՛չ ալ Ամավերջի Հանդէս:

Արդեօք պիտի գա՞յ օրը երբ շէնքերը, արձանները, դամբանը, գրասեղանները, գրադարանը, խաղավայրերը կեանք ու շարժում պիտի տեսնեն վերստին իրենց շուրջ, երաբլուրը դարձնեն դարձեալ եռո՛ւն, երջանի՛կ, այնպէս ինչպէս որ էր վեհութեան օրերուն, որպէսզի անտառի ծառերը վերագտնեն իրենց ժպտուն, բնական կանաչը ու անուշ շուքը շարունակէն տարածել ճեմող սան-սանուհիներուն համազգեստներուն եւ դասագիրքերուն վրայ:

15 Ապրիլ, 2018, Նիկոսիա